

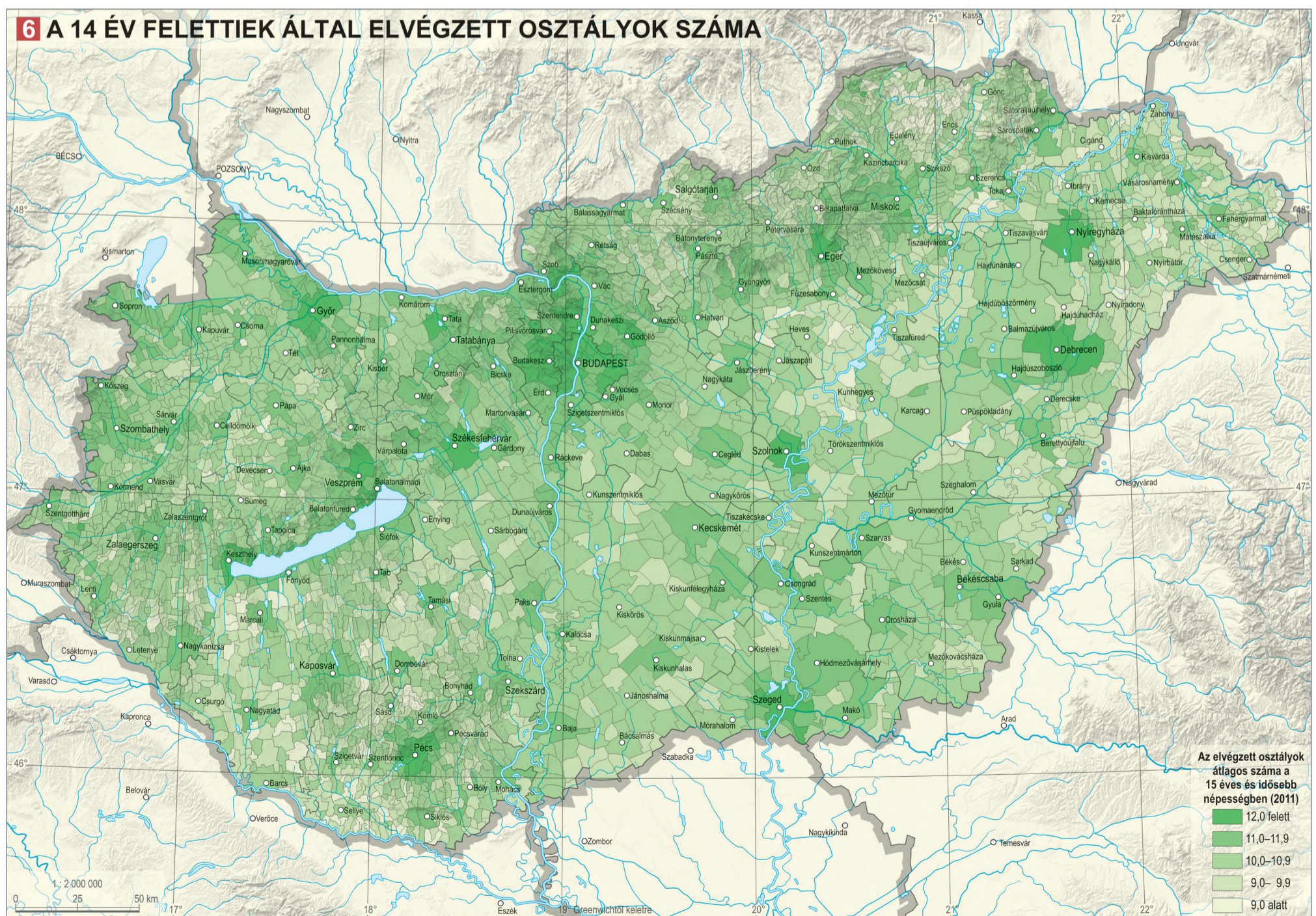
félszeres: 6,2 (a teljes egészében cigányok lakta, abaúji Csenyete) és 14,1 (a fővárosi agglomerációban lévő Telki) között húzódik az iv. Akárcsak a diplomások esetében, itt is markánsan kirajzolódik a falu – város kettőség: a magasabban urbanizált térségek közötti vidéki területek alacsonyabb iskolázottsági szintje egyértelműen megmutatkozik. Az elvégzett osztályok számának átlaga alapján is jól látszanak a térszerkezet gyenge elemei, a strukturális problémákkal küzdő (nagy arányban a roma népesség lakta) térségek, mint például a Cse-rehát, a Közép-Tisza-vidék, a Dél-Dunántúl jelentős része és egyes országhatár melletti területek.

Településszinten nézve 17 olyan község volt, ahol az elvégzett osztályok számának átlaga még a nyolcat sem érte el. Többségükben magas a cigány népesség aránya, mint a legalacsonyabb értéket felmutató Csenyete esetében is (6,2). Jóval nagyobb a száma az átlagosnál érzékelhetően magasabb értékkel rendelkező településeknek. Egy részüket az elmúlt évtizedek szuburbanizációs folyamatai „tették nagygyá”, mint például a fővárosi agglomeráció jó néhány települését, amelyekben a központi városból kiköltöző magas iskolázottságú csoportok érzékelhetően javították a mutató értékét. Ez különösen a kisebb népességszámú községek esetében vezetett az átlagosnál jóval magasabb osztályszámhoz (például Nagykövácsi: 13,4, Remeteszőlős: 13,9,

Telki: 14,1). Hasonló esetek említhetők más nagyvárosok szuburbán övezetéből is, mint Győrújbarát és Győrújfalú (12,3, illetve 12,4) Győr mellett, Kozármisleny (12,3) a pécsi agglomerációban, valamint Ség (12,3) Szombathely városkörnyékéből.

A szuburbanizáció, a fővárosból az agglomerációjába való kiköltözés Budapest iskolázottsági mutatóját csak kisebb mértékben rontotta, mivel jelentkezett a bevándorlás kompenzáló hatása is. A fővárosi átlag (12,8) mögött is vannak területi különbségek, ezek azonban messze nem akkorák, mint a diplomások esetében: az éllovas itt is a XII. kerület (14,5), a sereghajtó pedig a XXI. és a XXIII. kerület (11,7) **VI.5.6.**

Amint arról korábban már szó volt, a férfiak és a nők iskolázottsági jellemzői sajátos képet mutatnak. Egy részük szinte hagyományosnak tekinthető, mások viszont az elmúlt néhány évtized változásainak a következményei. Az előbbihez tartozik, hogy a nők között magasabb az alacsony iskolai végzettségűek aránya, mint a férfiaknál. Ezt a 2016-os mikrocenzus adatai is alátámasztották: a legfeljebb 8 általánost végzettek aránya a 7 évesnél idősebb népességből a nőknél 35,5%, a férfiaknál viszont csak 29,6%. A férfiak/fiúk és a nők/lányok eltérő iskolázottsági szokásaira, illetve stratégiáira vezethető vissza, hogy a férfiak között jóval nagyobb az érettségig nem adó középfokú iskolákban végzettek aránya (26,1%, illetve 12,8%). Amíg a fiúkat a szocialista időszakban inkább szakmunkásképzőbe adták, addig a lányokat inkább gimnáziumba. Ahhoz azonban hosszabb idő kellett, hogy a nők körében magasabb legyen az érettségizettek aránya, mint a férfiaknál, így napjainkban sincs nagy különbség ezen a téren a két nem között (31,6, illetve 27,1%). A diplomások esetében pedig még frissebb a váltás a nők és a férfiak között (20,1, illetve 17,2%).

Az országos átlagok mögött természetesen itt is jelentősek a területi különbségek. Nincs vagy alig van eltérés viszont abból a szempontból, hogy egyedül a szakmunkás végzettségűek körében magasabb a férfiak aránya, a többi csoportban viszont a nők vezetnek. A már többször emlegetett elmaradott térségek népességének alacsony iskolázottságát ez a mutató is tükrözi. Az ide tartozó járásokat a hét éves és idősebb népességből a legfeljebb 8 általánost végzettek országos átlagnál jóval magasabb értéke jellemzi, ami a férfiaknál 50% körül mozog, a nőknél pedig még ennél is magasabb, esetenként meghaladja a 60%-ot is (Edelényi járás: 62,8%). Az országos átlaghoz leginkább a szakmunkások aránya áll közel, ez a férfiakra és a nőkre egyaránt érvényes. Az érettségizettek esetében a férfiak és a nők közötti különbségek nagyjából megegyeznek az országos megoszlással, a százalékos értékek azonban érzékelhetően alacsonyabbak. Még inkább érvényes ez a diplomásokra: arányuk mindkét esetben 10% alatti (Sellyei járás: 4,4, illetve 6,9%).

Teljesen más képet mutatnak a magasban urbanizált járások és természetesen Budapest. A főváros esetében a két alsó kategória aránya jóval az országos átlag alatt, az érettségivel rendelkezők és a diplomások részese-de viszont magasan felette van. A legalább érettségi-vel rendelkezők aránya a 7 éves és idősebb népességét nézve a férfiaknál 66,5%, a nőknél pedig 71,6%. Összehasonlításképp érdemes megjegyezni, hogy az elmaradott térségek járásaiiban ez az érték általában még a 30%-ot sem éri el **VI.6.7.**

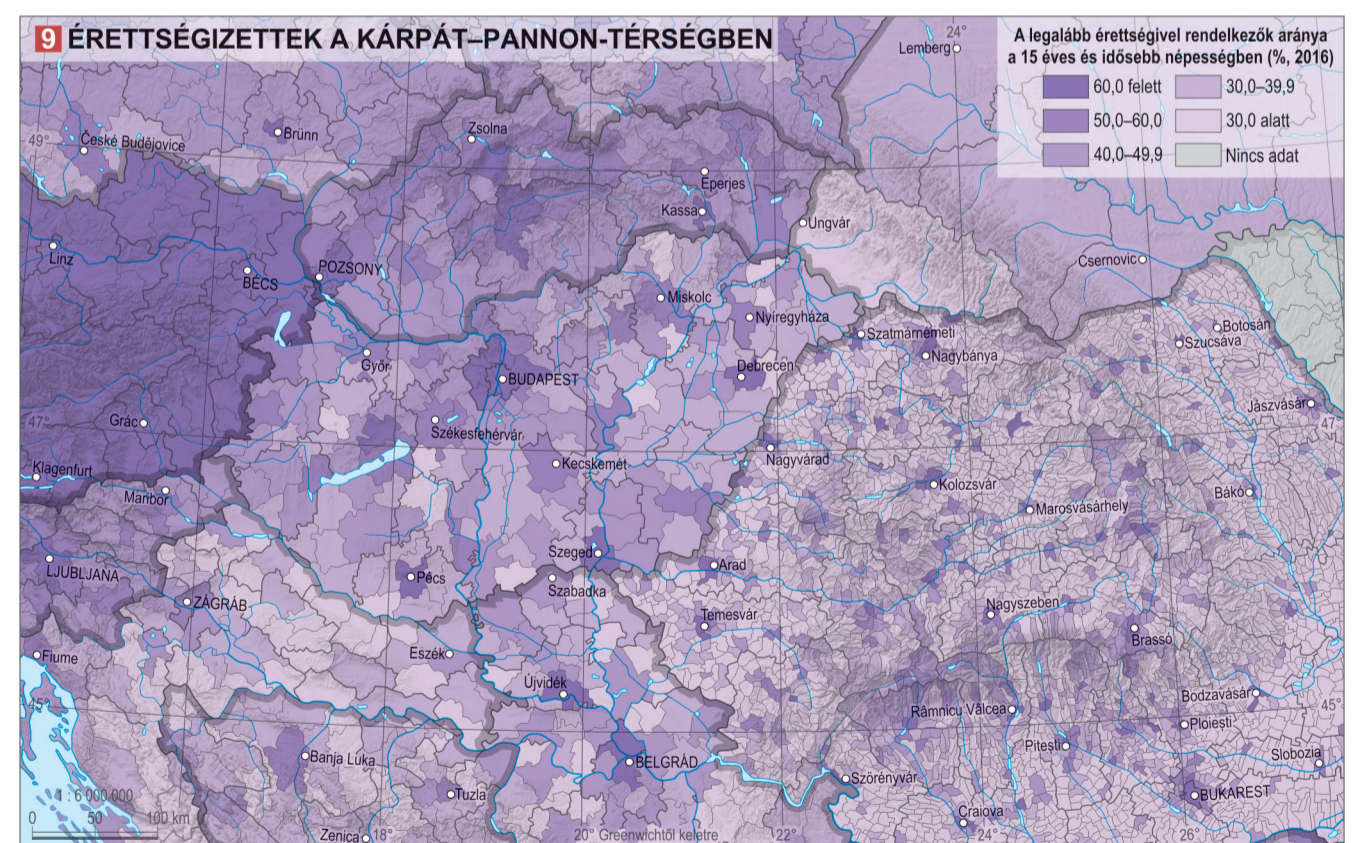
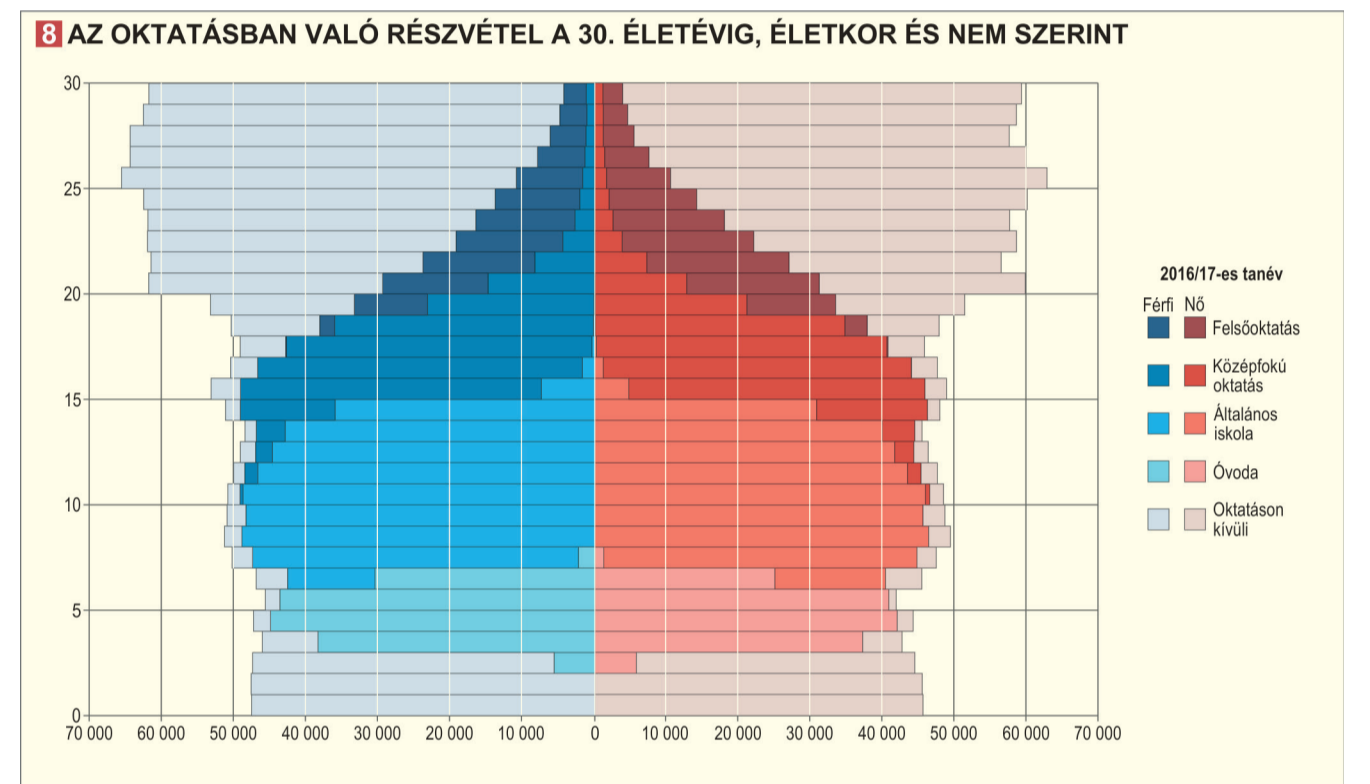
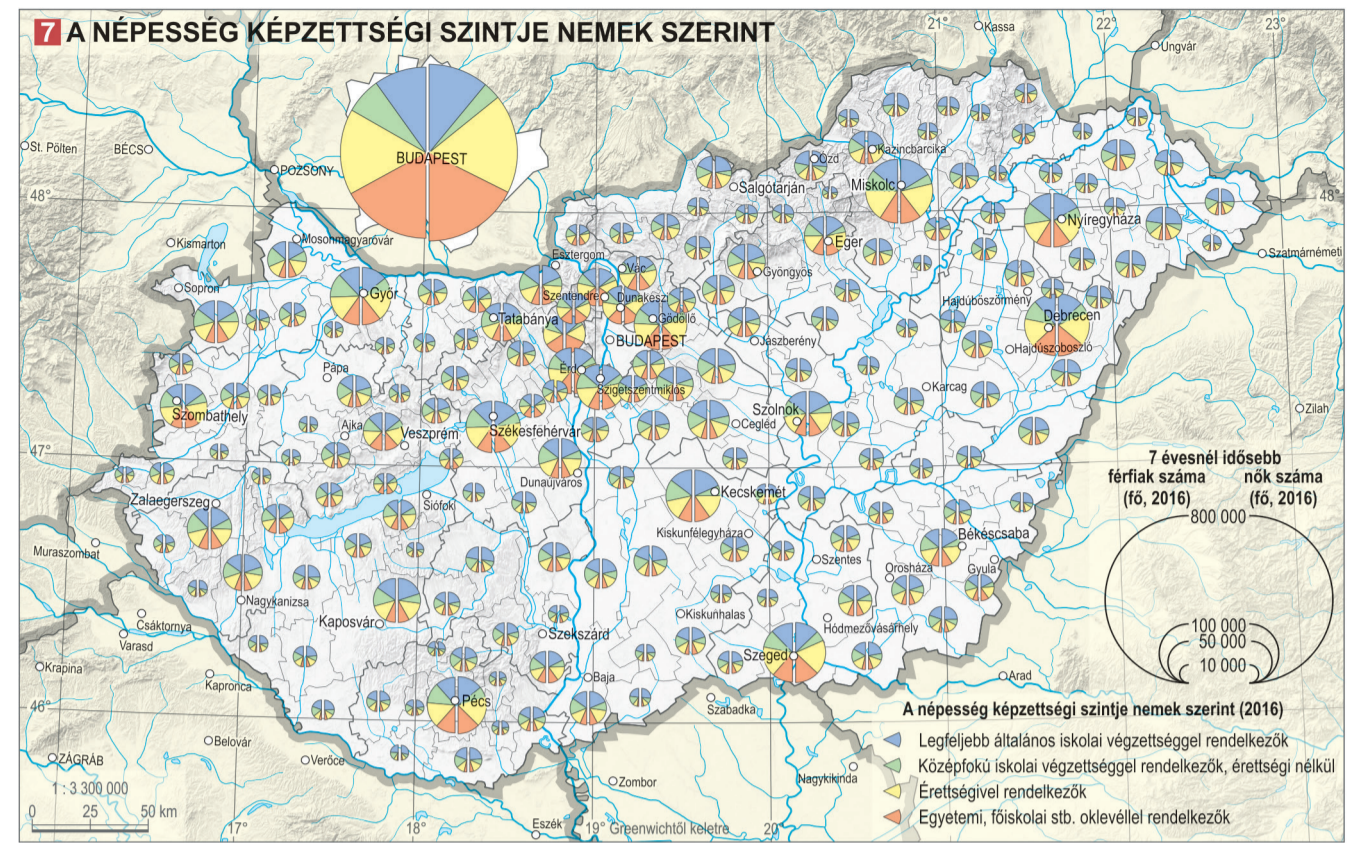
Az iskolarendszer minden országban jelentősen befolyásolja a társadalom oktatáshoz való viszonyát, az iskolázottsági törekvéseket, s még azt is, hogy érdemes-e egyáltalán tanulni. Az általános tapasztalat, hogy a szervezett oktatásban való részvétel nagyjából az egyének 30. életévig tart, tehát eddig érdemes áttekinteni, hogy az egyes életszakaszokban az egyének milyen arányban vesznek részt az oktatásban. Az alábbi áttekintés a 2016/17-es tanév adatai alapján történt.

A magyar oktatási rendszerben háromévestől 16 éves korig kötelező a részvétel, előfőtt önkéntes. Magyarországon az óvoda a közoktatás részét képezi, az érintett korosztály magas, 96%-os arányban jár is ide. Hasonlóan magas, 94-97%-os az általános iskolai oktatásban való részvétel. Ez a magas arány még a 17 évesekre is érvényes (94,3%), a 18 éveseknél viszont már csak 77,3%. A 20 éveseknek már kevesebb, mint 50%-a, a 25 éveseknek 22,8%-a tanul, a 30 éveseknek pedig már csak szűk 6%-a ül az iskolapadban – jelezve azt a folyamatot, ahogy a résztvevők fokozatosan kilépnek a felsőoktatásból.

A vizsgált 30 évből az utolsó évet leszámítva, az egyes korcsoportokban végig a férfiak voltak többségben, így az óvodában, az alapfokú, de még a középfokú oktatásban is ők voltak többen. A felsőoktatásban viszont végig a nők vannak többségben, ami jelzi erőteljesebb igényeiket az iskolázottságra.

Az alap- és középfokú oktatásban való elég magas részvételi arány mellett is említést kell tenni arról, hogy különböző okokból néhány ezren minden évjáratban kimaradnak az oktatásból. Részben ez vezet el ahhoz a problémához, amit korai iskolaelhagyásnak neveznek. Ebbe a kategóriába azok tartoznak, akik 18–24 évesen legfeljebb alacsonyabb végzettséggel kerülnek ki az oktatási rendszerből. Arányuk 2018-ban Magyarországon az uniós átlagnál magasabb (12,5%), ami mintegy 95 ezer embert jelent **VI.6.8.**

A Kárpát-medencében az iskolázottság térbeli eltéréseit bemutatva, a régió mindegyik országára vonatkozó indikátorok közül a 15 éves és idősebb népességből a legalább érettségivel rendelkezők aránya volt elérhető. Megállapítható – ahogyan más mutatók alapján

is –, hogy az iskolázottság terén is valahol közepén állunk. Ez azt jelenti, hogy Magyarország értéke (52,7%) hozzávetőleg megfelel a szlovákiai és szlovéniai szintnek (egyaránt 53,1%), de jelentősen elmarad Ausztriától (73,8%). Ugyanakkor a magyar, szlovák iskolázottsági mutató értéke tetemesen meghaladja a kárpátaljai (29,2%), vajdasági (36,6%) és erdélyi átlagot (44,5%).

A területi különbségek itt is jelentősek: Ausztriát kivéve mindenhol mozaikos a kép, a nagyvárosok és a vidéki térségek kettőssége ezen a téren is jellemző **VI.6.9.** A régió nagyvárosai közül az osztrák átlagot Budapest, Kolozsvár és Pozsony (72-75%) éri el, Temesvár, Brassó, Szeged, Debrecen, Kassa, Újvidék, Pécs és Zágráb (60-69%) pedig megközelíti.

Magyarország Nemzeti Atlasza (MNA)

www.nemzetiAtlasz.hu

<i>Szerkesztőbizottság</i>
Kocsis Károly (elnök)
Klinghammer István (tiszteletbeli elnök), Nemerkényi Zsombor (titkár),
Kincses Áron, Kovács Zoltán, Tóth Géza, Zentai László

<i>Kartográfiai Tanácsadó Bizottság</i>
Zentai László (elnök)
Bartos-Elekes Zsombor, Bottlik Zsolt, Buga László,
Elek István, Gede Mátyás, Gercsák Gábor, Györffy János,
Márton Mátyás, Orosz László, Török Zsolt Győző

MNA Társadalom kötet

<i>Kötetszerkesztők</i>
Kocsis Károly (főszerkesztő), Kovács Zoltán, Nemerkényi Zsombor, Kincses Áron, Tóth Géza

<i>Fejezetszerkesztők</i>
Bajmócy Péter, Bálint Lajos, Beluszky Pál, Boros Lajos, †Csatári Bálint, Dövényi Zoltán,
Kocsis Károly, Kovács Zoltán, Őri Péter, Pál Viktor, Szabó Laura, Székely Gáborné, Tátrai Patrik

<i>Szakmai lektor</i>
Probáld Ferenc, Gercsák Gábor

<i>Nyelvi lektor</i>
Kálóczy Katalin, Gercsák Gábor

<i>Borítóterv</i>
Mezei Gáspár – CSFK Földrajztudományi Intézet, Kuti Ildikó – Civertan Bt.

<i>Arculatterv, tipográfia</i>
Kuti Ildikó – Civertan Bt.

<i>Sokszorosítás</i>
Pannónia Nyomda Kft.

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a mű bővített, illetve rövidített változatainak kiadási jogát is. A kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül sem a teljes mű, sem annak valamely része semmiféle formában, semmiféle nyelven nem sokszorosítható és nem publikálható.

Felelős kiadó: Kiss László főigazgató
Eötvös Loránd Kutatási Hálózat, Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont, www.csfk.org
© CSFK Földrajztudományi Intézet, www.mtafki.hu, Budapest, 2021

A kiadvány megjelenéséhez támogatást nyújtott: <p>Magyarország Kormánya</p> Innovációs és Technológiai Minisztérium
Eötvös Loránd Kutatási Hálózat
Magyar Tudományos Akadémia

A kötet szerkesztésének lezárása: 2021. február 1.

ISBN   978-963-9545-55-7ö
ISBN   978-963-9545-63-2

MAGYARORSZÁG NEMZETI ATLASZA TÁRSADALOM

Szerzők	TÓTH GÉZA	HÁRÄNGUŞ, IULIA	SZABÓ BALÁZS
BAJMÓCY PÉTER	TÓTH PÁL PÉTER	HEGEDŰS VIKTOR	SZABÓ LAURA
BÁLINT LAJOS	TRÓCSÁNYI ANDRÁS	HORVÁTH ISTVÁN	SZENDE KATALIN
BELUSZKY PÁL	UZZOLI ANNAMÁRIA	ILCSIKNÉ MAKRA ZSÓFIA	SZÉKELY GÁBORNÉ
BOROS LAJOS	WÉBER ANDRÁS	JANKÓ FERENC	SZILASSI PÉTER
BRANYICZKINÉ GÉCZY GABRIELLA		JÁSZ ERZSÉBET	SZŰCS SÁNDOR
†CSATÁRI BÁLINT	Térkép- és ábraserzők	KARDOS LAURA	TÁTRAI PATRIK
DÖVÉNYI ZOLTÁN	AGÁRDI NORBERT	KINCSES ÁRON	†THIRRING GUSZTÁV
EGEDY TAMÁS	BÁCSKAINÉ PRISTYÁK ERIKA	KISS TAMÁS	TINER TIBOR
FABULA SZABOLCS	BAJMÓCY PÉTER	KOCSIS KÁROLY	TOLNAI GÁBOR
FARAGÓ TAMÁS	BÁLINT LAJOS	KÓKAI SÁNDOR	TÓTH GÉZA
FARKAS JENŐ ZSOLT	BALIZS DÁNIEL	KOVÁCS ZOLTÁN	TÓTH PÁL PÉTER
GÁBRIEL DÓRA	BALOGH ANDRÁS	KOVALCSIK BALÁZS	TRÓCSÁNYI ANDRÁS
GÁL TAMÁS	BARANYAI OLGA	KOVALCSIK TAMÁS	UZZOLI ANNAMÁRIA
GULYÁS ÁGNES	BARTOS-ELEKES ZSOMBOR	KOVÁLY KATALIN	†VARGA E. ÁRPÁD
GYURIS FERENC	BELUSZKY PÁL	†KUBINYI ANDRÁS	VASÁRUS GÁBOR LÁSZLÓ
ILCSIKNÉ MAKRA ZSÓFIA	BENEDEK JÓZSEF	KÜCSÁN JÓZSEF	WÉBER ANDRÁS
JANKÓ FERENC	BERTUS ZOLTÁN	LADOS GÁBOR	ZUPANČIČ, JERNEJ
KINCSES ÁRON	†BOGNÁR ANDRÁS	LENGYEL ISTVÁN MÁTÉ	
KOCSIS KÁROLY	BOROS LAJOS	LENNERT JÓZSEF	Vezető térképészek
KOVÁCS ZOLTÁN	BOTTLIK ZSOLT	MAKAY ZSUZSANNA	KOCZÓ FANNI
KOVALCSIK TAMÁS	BRANYICZKINÉ GÉCZI GABRIELLA	MATLOVIČOVÁ, KVETOSLAVA	KOVÁCS ANIKÓ
KULCSÁR LÁSZLÓ	BRAUN LÁSZLÓ	MÁTÉ ZSOLT	MEZEI GÁSPÁR
LADOS GÁBOR	CSAPÓ TAMÁS	MOLDOVAN, CIPRIAN	NEMERKÉNYI ZSOMBOR
MAKAY ZSUZSANNA	†CSATÁRI BÁLINT	MOLNÁR JÓZSEF	
MONOSTORI JUDIT	CSERNICSKÓ ISTVÁN	MUCSINÉ ÉGERHÁZI LILLA	További térképészeti közreműködők
MURINKÓ LÍVIA	DEMETER GÁBOR	MURINKÓ LÍVIA	AGÁRDI NORBERT
NAGY GÁBOR	DÉZSI GYULA	NAGY GÁBOR	BÁLINT LAJOS
NAGY GYULA	DÖVÉNYI ZOLTÁN	NAGY GYULA	BARTOS-ELEKES ZSOMBOR
OBÁDOVICS CSILLA	EGEDY TAMÁS	NÉMETH ÁDÁM	BOTTLIK ZSOLT
ŐRI PÉTER	ELEKES TIBOR	ŐRI PÉTER	DEMETER GÁBOR
PÁL VIKTOR	FARKAS GYÖRGY	PÁL VIKTOR	SZABÓ RENÁTA
PÉNZES JÁNOS	FARKAS JENŐ ZSOLT	PÁLÓCZI GÁBOR	
PIRISI GÁBOR	FRISNYÁK SÁNDOR	PÁSZTOR ISTVÁN ZOLTÁN	Technikai munkatársak
SZABÓ LAURA	GÁL TAMÁS	PÉNZES JÁNOS	LACZKÓ MARGIT
SZÉKELY GÁBORNÉ	GULYÁS ÁGNES	PINTÉR JÁNOS	MAGYAR ÁRPÁD
SZILASSI PÉTER	GYŐRI RÓBERT	RÓBERT PÉTER	
TÁTRAI PATRIK	GYURIS FERENC	SIKOS T. TAMÁS	